

Islandske økonomer: Har de gjort en forskel?

Et personligt synspunkt

Ifølge registeret hos Islands Økonomforbund, er der nu ca. 2.400 økonomer i Island. Dette antal, der svarer til næsten 1 procent af landets befolkning, omfatter udover økonomer i den traditionelle betydning, dvs. nationaløkonomer, også civiløkonomer. Økonomer i den traditionelle betydning udgør formentlig omkring en fjerde del af alle økonomerne. Til sammenligning kan nævnes, at The American Economic Association (AEA) på nuværende tidspunkt har omkring 20.000 medlemmer, alle økonomer i den traditionelle betydning; dette antal inkluderer ca. 1.000 udenlandske medlemmer. De indenlandske medlemmer svarer til mindre end 0,01 procent af USA's befolkning, sammenlignet med ca. 0,25 procent i Island (dvs. ca. 19.000 personer i USA mod 600 i Island). De to grupper er dog ikke fuldstændig sammenlignelige, da de fleste medlemmer af AEA er ph.d.er.

I alt fald er den økonomiske profession per capita mere talrig i Island end dens amerikanske modstykke. Efter en islandsk talmåde har vi mere per capita af al ting, bortset fra reststørrelsen. Vores erhverv er ikke en undtagelse fra denne regel. Dette er bemærkelsesværdigt, fordi det islandske Økonomforbund (*Hagfræðingafélag Íslands*, senere *Félag viðskiptafræðinga og hagfræðinga*) først blev etableret i 1938, og fordi universitetsuddannelsen i økonomi blev startet så sent som 1941.

Vores republik er ung og derfor forståelig nok på mange måder umoden, hvilket kort diskuteres nedenfor, og det samme gælder vores økonomiske profession. Dog udgør de studerende ved Islands Universitets økonomiske Fakultet ikke mindre end 0,25 procent af landets befolkning. Også uden medregning af de studerende er universitetet landets største arbejdsplads. Det økonomiske Fakultet producerer omkring 15 økonomer og 100 erhvervsøkonomer om året og har gennem årene været den primære udbyder af ledere og andre professionelle til islandsk erhvervsliv, herunder de administrerende direktører til stort set alle de største virksomheder i landet. Derudover opnår et betydeligt antal islændinge hvert år bachelor- og videregående grader i økonomi ved udenlandske universiteter. Det økonomiske Fakultet har i de seneste par år tildelt over 20 M.Sc.grader i økonomi, flere af dem til udenlandske studerende.

Den første økonomiske doktorgrad i økonomi til en islænding blev tildelt ved Kiel Universitet i Tyskland i 1926, den anden og tredje sammesteds i 1934 og 1936, den fjerde blev tildelt ved Harvard University i 1946 (under vejledning af Joseph Schumpeter), den femte i Leipzig i 1944,

den sjette ved London School of Economics i 1953 (i sociologi), den syvende ved Frankfurt am Main Universitet i 1954, den ottende ved London School of Economics i 1965, osv. Indtil nu har 46 islændinge opnået doktorgrader i økonomi, herunder 17 fra universiteter i USA, 7 i Storbritannien, 7 i Tyskland, 5 i Sverige, 4 i Danmark, og 3 i Canada. Målt per capita overstiger dette antal de indenlandske medlemmer af American Economic Association med en betydelig margin. Alle undtagen 6 har gjort karriere i Island, i hvert fald delvis. Ud af det samlede antal doktorgrader blev 3 tildelt i 1960'erne, 6 i 70'erne, 11 i 80'erne og 11 i den første halvdel af 90'erne plus 7 mere i 1997 og 1998.

Følgelig er antallet af nye doktorgrader i økonomi til islændinge i gennemsnit steget med ca. 1 per år igennem de sidste 15 år, og i accelererende takt. Per capita vil dette antal per capita svare til mere end 1.000 nye doktorgrader i økonomi per år i USA, eksklusive de udenlandske studerende, som tegner sig for næsten halvdelen af alle ph.d. grader i økonomi i USA i slutningen af 1980'erne. Til sammenligning blev der tildelt 812 doktorgrader i økonomi i USA i 1985.¹

I. Islands stolthed, dets sværd og skjold

Den første islænding der opnåede en grad i økonomi, fra Københavns Universitet i 1877, var Indriði Einarsson (1851-1939), som i Island er bedre kendt som skuespilforfatter. Vort Nationalteater blev indviet i 1950 med en opsætning af hans mest kendte skuespil, *Nytårs Nat*, hvor handlingen drejer sig om alfer og feer.

Arnþjótur Ólafsson (1823-1904) bliver dog almindeligvis betragtet som den første islandske økonom og som forfatter til den første økonomiske bog på islandsk, *Auðfræði (Værditeorien)*, udgivet i København i 1880.² Denne bog var ikke et originalt værk, men derimod en lettilgængelig og velskrevet redegørelse for samtidens økonomiske teori med påvirkning fra Bastiat's *Harmonies économiques* (1850), hvilket også fremgår af bogens forord.

Ólafsson havde studeret økonomi ved Københavns Universitet, men havde ikke en grad i dette emne; han var præst i uddannelse og virke. Han var præst på landet i Island det meste af sit liv, i en periode var han også medlem af Altinget, som samledes et par uger hver anden sommer. Her gjorde han sig til talsmand for stærkt liberale økonomiske synspunkter.

Hvis det for det synspunkt, at Arnþjótur Ólafsson er Islands første økonom, er afgørende, at han har skrevet den første økonomiske bog på islandsk, så mener jeg at man hellere skulle give æren til

¹ Se Colander og Klamer (1987).

² Se Ólafsson (1880).

vores frihedshelt Jón Sigurðsson (1811-1879). Ligesom Ólafsson opnåede han ikke nogen grad i økonomi fra Københavns Universitet (eller i noget andet fag for den sags skyld), men ikke desto mindre studerede han økonomisk og politisk teori ved siden af oldtidshistorie og klassisk filologi ved Universitetet i 1830erne. I studietiden i København i 1840erne var Ólafsson Sigurðssons protégé, og derigennem udvikledes hans livslange interesse for økonomi.

Næsten 40 år før udgivelsen af Ólafssons bog udgav Sigurðsson en lang og lært afhandling "Om Handel i Island" i 1843, et glimrende arbejde, hvor han taler for en friere udenrigshandel med alle de rette argumenter og nuancer, endda fra den moderne økonomis synsvinkel.³ Hans afhandling demonstrerer, at han var velbevandret i økonomisk teori og historie. Han ejede og læste de betydeligste værker af blandt andre Ricardo og Say. Hans formuleringer kan blive citeret *verbatim* som svar på de fejltagte argumenter, som bruges af mange moderne protektionister.

Jón Sigurðsson så frihandel som en kilde ikke kun til øget efficiens, men også til oplysning og inspiration. Ifølge hans egne ord " Den nation, som kun modtager, hænger fast i verden (hvis jeg må sige det sådan) kun med en enkelt tråd, og på den skinner erkendelsens lys kun fra den ene side. Dette hindrer på mange måder dens forsøg på fremskridt, og holder den nede i uvidenhed om verden, stædig og tilbøjelig til fordomme."⁴ Han skrev også "Da handelen var fri i forne tider oplevede landet sin guldalder."⁵ For mange uddannede islændinge må hans afhandling have virket som en stråle af lys i et ellers mørkt intellektuelt miljø.

Og han fik indflydelse: 12 år efter udgivelsen af hans afhandling besluttede islændingene i 1855 at indføre fri udenrigshandel (dvs. at ophæve det årelange danske handelsmonopol).⁶ Men de begik en stor fejl ved ikke at fjerne forskellige selvvalgte restriktioner på handelen, på løn- og prisdannelse, på arbejdskraftens mobilitet og erhvervsudviklingen. Denne fejltagelse fortsatte med at begrænse den økonomiske fremgang i Island i mange efterfølgende årtier.

Sigurðssons banebrydende afhandling fra 1843 var ikke hans sidste ord om økonomi. Han udgav fire små bøger, i 1859, 1861, 1867 og 1875, hvor af den ene var tænkt som en slags lærebog i anvendt økonomi. I 1872 udgav han en ny vægtig afhandling i fortsættelse af den første, "Om Handelen og dennes Organisation,"⁷ sammen med adskillige andre afhandlinger og artikler.⁸

³ Se Sigurðsson (1843).

⁴ Se Jakobsson (1994), s. 181.

⁵ *Ibid*, s. 190.

⁶ Et tidligere skridt i samme retning blev taget i 1787, da et dansk handelskompagnis monopol blev ophævet eller rettere udskiftet med et kongeligt monopol.

⁷ Sigurðsson (1872).

⁸ Før Jón Sigurðssons dage udgav to islandske økonomer, som var samtidige af Adam Smith, faktisk betydelige økonomiske afhandlinger, en hver. Én var landbetjent Skúli Magnússon (1711-1794), hvis afhandling, "Landbrugeren"

Jón Sigurðsson tilbragte hele sit voksenliv i København, hvor han skabte sig en beskeden tilværelse ved at samle og redigere gamle islandske manuskripter, både litterære og retslige. Det meste af tiden, eller i næsten 45 år, arbejdede han som stipendiat ved Den arnamagnæanske Samling. I et par år arbejdede han som arkivar for den danske regering.

Kun to gange søgte han stilling i Island, først som overlærer (som han ikke fik) og senere som rektor for Reykjavík Kollegium. Han betroede en ven, at han søgte stillingen for pengenes skyld, men hvis han tog mod den, ville den lukke hans mund, da han ikke mod sine overordnedes ønske ville kunne udtrykke sine meninger på skrift. Myndighederne havde ingen hast med at besætte stillingen. Efter at have ventet i halvandet år trak Sigurðsson sin ansøgning tilbage.

Igennem hans og andres ihærdige bestræbelser samledes Altinget, som kan føres tilbage til 930, atter i 1845 som en rådgivende forsamling efter et tidsrum på næsten seks århundrede. Fra 1845 og indtil sin død var Sigurðsson opstillet og valgt til Altinget i en lille valgkreds ved Islands nordvestlige fjorde, hvor han, bortset fra to mindre tilfælde, altid fik alle stemmerne. I mange år var han formand for Altinget og holdt derfor ikke selv mange taler.

Set i tilbageblik var hans største bidrag som republikkens fader måske ikke hans politiske arbejde i Altinget, men snarere hans åndelige lederskab og den vedholdende opmuntring, som han gav gennem sine talrige værker om økonomi, uddannelse, historie, jura og politik. Det tidsskrift, som han redigerede og publicerede mange af sine arbejder i, solgte ikke særlig godt (det havde et betalende oplag på ca. 400). Disse skrifter var ikke desto mindre hovedårsagen til hans berømmelse og politiske indflydelse sammen med det forannævnte arbejde med de gamle islandske manuskripter. Han tog også initiativet til udarbejdelsen af regelmæssige rapporter om den islandske økonomi.

Kort tid efter hans død i 1879 (hans gravskrift er "Islands stolthed, dets sværd og skjold") blev hans buste - udført af den norske billedhugger Brynjulf Bergslien, som er bedst kendt for den store statue af Kong Karl Johan til hest foran kongeslottet i Oslo - placeret i den nye parlamentsbygning i Reykjavík. På hundredårsdagen i 1911 blev en statue af ham rejst foran regeringsbygningen i Reykjavík; den blev senere i 1931 flyttet til parlamentspladsen. Vores fuldt selvstændige republik blev grundlagt på hans fødselsdag den 17. juni i 1944. Hans billede pryder vores

udgivet i 1784, diskuterer omkostninger og rentabilitet på en måde, der tyder på kendskab til skrifter af Quesnay og Smith. Den anden var biskop Hannes Finnsson (1739-1796), hvis afhandling "Om Affolkning på Grund af Hungersnød i Island" udgivet i 1796, opridser Islands hungersnødshistorie, dens årsager og konsekvenser fra koloniseringen af landet i 874 til 1793. Ulig Sigurðssons afhandling "Om Handel i Island" var disse værker ikke en del af større værker om økonomi, men de var ikke desto mindre forløberne for de mere omfattende værker af Sigurðsson og senere Ólafsson.

femhundredekrone.

Pointen i denne beretning er ikke, at Island muligvis er det eneste land i verden, hvis grundlægger også var landets første økonom. Nej, pointen er, at til i dag har de fleste islændinge ikke nogen ide om, at det forholder sig sådan. I skolens historieundervisning for tre generationer af islændinge, er Jón Sigurðsson blevet beskrevet som den romantiske frihedshelt han var, uden et ord om hans hengivenhed til frihandel, uddannelse og andre liberale sager.

Derfor er de fleste moderne islændinge uvidende om deres frihedsheltes mening om frihandel. Havde de kendt den, kunne et egentligt forbud mod landbrugsimport i begyndelsen af 1930erne måske være undgået; lovforslag herom var allerede blevet nedstemt i Altinget i slutningen af 1880erne. Til trods for den nye GATT aftale er forbudet mod landbrugsimport stadig næsten intakt til betydelig skade for forbrugerne. Om end det er ekstremt, kan importforbudet i visse henseender ses som symptom på den mentalitet, der har formet økonomisk politik i Island lige siden 1927.⁹ Islændinges ufuldstændige kendskab til og forståelse af Jón Sigurðssons idéer om, hvordan et frit samfund skal styres, forklarer muligvis også den manglende lyst hos mange islændinge, selv i dag efter sammenbruddet af kommunismen i Central- og Østeuropa, til at værdsætte og acceptere principperne og reglerne ved en liberalistisk og pluralistisk markedsøkonomi.

Den følgende historie illustrerer yderligere den kulturelle og sociale baggrund for den udbredte fordom mod økonomisk tænkning i den islandske befolkning generelt og den politiske klasse specielt.

I slutningen af 1850erne anmodede franske skibsredere om tilladelse til at bygge en fiskeforarbejdningsfabrik i en lille by ved de nordvestlige fjorde. Arkiverne viser, at Jón Sigurðsson gik ind for en tilladelse, og at dette var kendt, ja det var helt i hans ånd at ønske at drage fordel af sådanne muligheder for at åbne økonomien for udenrigshandel og udenlandske investeringer. I dette tilfælde var det vigtigt for ham, at islændingene bl.a. skulle lære om nye byggeformer, teknikker til forarbejdning af fisk af franskmændene. Idet han forsøgte at undgå at ophidse sine tilhængere, holdt han lav profil i den ellers meget følelsesmæssige debat om det franske forslag. På den anden side protesterede de lokale landmænd og landmændene fra andre dele af landet stærkt imod en sådan åbenbar fremmed begærlighed, som af nogle blev opfattet som en decideret trussel mod nationens suverænitet og kulturelle identitet. Det endte med, at tilladelsen ikke blev givet.

Denne affære ville ikke være værd at huske, hvis ikke, mere end 100 år senere i 1970erne, en

⁹ Det var året da Fremskridtspartiet, som repræsenterede landmændene, den kooperative bevægelse og andre landbrugsinteresser sikrede sig en længerevarende politisk magt i Island. Et par år senere i 1931 opnåede Fremskridtspartiet flertal i parlamentet med kun ca. en tredjedel af stemmerne.

berømt islandsk historiker havde genfortalt historien i en bog om udvidelsen af den islandske fiskerizone.¹⁰ I bogen beskriver han korrekt landmændenes modstand mod det franske forslag, men medregner Jón Sigurðsson til dem, der var heftige modstandere af den franske plan, og roser ham indirekte for hans standhaftighed.¹¹ Det viste sig, at forfatteren fejlagtigt antog en af protektionisterne i parlamentet, en landmand og Jón Sigurðssons navnebror, for at være frihedshelten ved at give ham æren for en tale, som protektionisten holdt i parlamentet.¹²

Jón Sigurðsson fik selvfølgelig størst opbakning fra landmændene, som var den dominerende politiske kraft i tiden, men han forstod behovet for friere handel for at styrke byernes udvikling og gradvis skabe alternativer til landbrugserhvervet. Han konfronterede dog sine tilhængere ved én lejlighed: Han tilskyndede dem til at helbrede fårebestanden i stedet for at slå den ned, da en alvorlig sygdom (skab) brød ud i slutningen af 1850erne. For en tid faldt hans popularitet betydeligt. Han blev ikke inviteret til den officielle fejring af 1000 året for koloniseringen af Island i Thingvellir i 1874, angiveligt fordi han manglede en officiel stilling.

Måske fordi han var afhængig af landmændenes støtte, tog Sigurðsson aldrig kampen op mod det der nærmede sig slaveri i Island. Denne ordning bandt ved lov landarbejdere til bestemte gårde og jordejere, og de var derved forhindret i at søge mere indbringende arbejde i de nye fiskerierhverv i de små byer, som dukkede op langs kysterne. Denne lov blev ændret i begyndelsen af 1890erne. Alligevel fandtes der også herefter hindringer for afvandring af arbejdskraft fra landbrug til kysterne og mere generelt mod udviklingen af små og større byer. Nogle restriktioner blev opretholdt indtil midten af det tyvende århundrede.

II. Den nyere økonomiske udvikling

Det halve århundrede der er gået, siden Island blev en selvstændig republik i 1944, har været præget af en rivende udvikling i nationens økonomiske og kulturelle liv, selv om det måske var opnåelsen af hjemmestyre fra Danmark i 1904, der var et vigtigere vendepunkt for den økonomiske udvikling i landet.

En af nøglerne til landets succes i dette århundrede er uden tvivl det høje kulturelle og uddannelsesmæssige niveau, som var arven fra tidligere tider. På trods af håbløs fattigdom i hundrede af år kunne de fleste læse og skrive. De blev opfostret med deres oldgamle skrifter, og var

¹⁰ Se Thorsteinsson (1976).

¹¹ Se Ólafsson (1986,1987).

¹² Denne fejl blev senere gentaget i en bog udgivet i 1982 af en professor i historie og igen i 1991 i en bog af en tidligere statsminister. For nærmere se Sverrisson (1995).

i mange henseende velforberedte, så de kunne udnytte den nye teknologi, som blev tilgængelig for dem i det tyvende århundrede, specielt efter anden verdenskrig. Mekaniseringen af fiskerierhvervet sammen med den gradvise udvidelse af fiskegrænserne fra 3 mil i 1901 til 200 mil i 1976 var en vigtig motor for den økonomiske vækst i denne periode.

Denne mekanisering var muliggjort af en veluddannet arbejdsstyrke, hvilket også gjaldt udnyttelsen af vandkraft og jordvarme, som begyndte for alvor i 1960'erne. Udviklingen skete samtidig med opbygningen af fremstillingserhverv, handel, kommunikation og serviceerhverv, som i dag beskæftiger fem sjettedele af arbejdsstyrken. Fiskerierhvervet udgør nu ca. 10 procent eller lidt mere af BNP og mindre end halvdelen af eksportindtægterne (fra varer og tjenester). I dag er Island en rig industrination, hvor serviceydelser er langt den største sektor, målt på beskæftigelsen.

Alligevel har mekaniseringen af fiskerierhvervet været en blandet fornøjelse. Det åbnede op for et alvorligt overfiskeri, som blandt andet gennem de seneste 30 til 40 år har resulteret i en nedgang på en tredjedel til halvdelen i bestandene af de mest værdifulde fisk i de islandske farvande. Overfiskeriet blev fulgt af usædvanligt store investeringer i fiskerierhvervet (figur 1). Selve investeringsopsvinget blev fremmet af høj inflation og usædvanlig stor låneoptagning i udlandet. En af de største udfordringer, som regeringen i Island står overfor i det nye årtusinde, er derfor at gennemføre og håndhæve en effektiv politik mod overfiskeri ved at skabe passende markedsbaserede incitamenter gennem avgiftsbelagde fiskerettigheder som kan overføres, og derefter at sørge for, at fiskeflåden reduceres på en retfærdig og efficient måde til en størrelse, der er i overensstemmelse med den maksimale, bæredygtige fiskefangst.

Figur 1 her.

Siden 1984 er fiskerettigheder i form af "individual transferable quotas" (ITQs) blevet allokeret gratis til udvalgte kutterejere. Idéen er, at dette i sidste ende vil medføre, at der fanges det maksimalt tilladte til de laveste omkostninger, hvorved efficiens sikres. Men denne ordning - hvor værdifulde kvoter foræres væk til enkelte udvalgte - medfører ikke kun stor ulighed¹³, men også inefficiens ved at reducere gennemsigtigheden af skattemæssige og pengemæssige transaktioner: (a)

¹³ I december 1998 afsagde Islands højesteret enstemmigt kendelse om, at lovgivningen bag det daværende system for allokeringen af fiskerettighederne til individer, der ejede både i 1981-1983, strider imod forfatningens beskyttelse af det generelle princip om lighed. Parlamentet reagerede ved at revidere loven på en måde, der ikke ændrer systemet for allokeringen af fiskerettighederne. Højesteret ændrede sin stilling i april 2000 og avsagde en ny kendelse om, at kvotasystemet ikke strider imod forfatningen. Den nyere dom er alligevel ganske kritisk imod kvotasystemet i dens nuværende form.

ved at skjule de store *de facto* offentlige subsidier til fiskeriet, mens den offentlige sektor forbliver i en svag finansiell tilstand til skade for allokeringen af offentlige midler til specielt uddannelses- og sundhedssektoren, og (b) ved at skjule alvorlige strukturelle svagheder i det offentlige banksystem, som gør det muligt for svage fiskevirksomheder at benytte deres kvoter til at betale af på gæld i stedet for at gå konkurs.¹⁴

I dag er skønnet, at fiskeflåden er mindst 25 procent for stor. Denne overkapacitet medfører på makroplan et betydeligt spild, som nødvendigvis må skulle reduceres eller elimineres. De nødvendige reformer skal foretages på en måde, der vil øge produktionen i industri, handel og serviceydelser samt eksporten for yderligere at diversificere økonomien, hvilket er nødvendigt for at skabe betingelser for fortsat økonomisk vækst. Efter en langvarig økonomisk nedtur, som faldt sammen med en stabilisering af priserne efter en lang periode med høj inflation, var BNP per capita i 1996 omtrent det samme som i 1987 (figur 2). Alligevel er BNP per capita siden århundredeskiftet 1900 vokset med i gennemsnit 2,6 procent per år, sammenlignet med 1,9 procent i Danmark (figur 3). Den økonomiske vækst i Island har været livlig siden 1995.

Figur 2 og Figur 3 her.

Med en eksport der siden 1945 har svinget omkring en tredjedel af BNP, hvilket er en usædvanlig lille andel for et så lille land, har Island mulighed for at udvide sin eksport væsentligt i årene fremover. Små lande har brug for omfattende udenrigshandelsrelationer til at opveje inefficiensen af deres små indenlandske markeder.

Islands hurtige økonomiske, sociale og kulturelle fremgang i århundredet er ikke blevet fulgt af en tilsvarende fremgang på den politiske scene. I de seneste 75 år er landet blevet ledet af skiftende koalitioner mellem de fire store politiske partier, hvis kandidater er blevet valgt til parlamentet efter en valglov, der på trods af gradvise ændringer gennem tiden stadig giver landdistrikterne en overrepræsentation i den lovgivende forsamling. Som konsekvens af dette har landbrugsinteresser (inklusive fiskeproducenter) haft betydelig mere politisk indflydelse i Island end i andre nordiske lande eller for den sags skyld i Europa. Denne skævhed sammen med en utilstrækkelig deling mellem den udøvende og den lovgivende magt har forhalet og forhindret reformer, som er nødvendige for at fremme økonomisk efficiens i landbrug, fiskeri, bank- og finansiell virksomhed og på andre områder.

¹⁴ Ikke desto mindre var det islandske banksystem nødt til fra 1987 til 1997 at afskrive dårlige lån svarende til 13

Det er også med til at forklare, hvorfor Islands regering - alene i Europa - ikke har vist megen interesse for at blive medlem af EU, selv om EU er blevet den langt væsentligste handelspartner for Island.

Konstitutionelle, politiske og økonomiske reformer er nøglen til fortsat fremgang og velstand i Island i det 21. århundrede.

III. Mentalitet og socialpsykologi

Ovenstående korte redegørelse for den økonomiske udvikling i Island i det tyvende århundrede peger på, at islandske økonomer i deres rolle som politiske rådgivere ikke i almindelighed har haft megen succes siden Jón Sigurðssons dage. Hvorfor ikke? Eller måske snarere: Hvorfor har en nation med et højt uddannelsesniveau og rigt forsynet med dygtige, professionelle økonomer ikke fået større succes på det økonomiske område?

Lad mig foreslå tre mulige forklaringer, som alle handler om mentalitet og socialpsykologi på den ene eller anden måde. Den følgende diskussion er bevidst meget generelt formuleret. At give en detaljeret analyse af islandske økonomers rolle og af indholdet, retningen og kvaliteten af deres rådgivning vil ikke blive forsøgt på dette tidspunkt.

Rigelige ressourcer. For det første føler et nyt, uafhængigt land, der svømmer i fisk og udenlandsk kredit, en *nouveau riche* blandt nationer, ikke umiddelbart, at der er grund til at nære bekymring for efficiens i allokeringen af ressourcerne. En overflod af naturressourcer har tilbøjelighed til at blive opfattet som en tilladelse til at forbruge. Erfaringerne fra mange OPEC-lande gennem de sidste 20 år er de samme, og ligeså de sørgelige historier fra andre fiskerisamfund inklusive Newfoundland, Færøerne og Grønland.¹⁵

Overfiskeri, overbelåning og indtil for nylig også vedholdende overophedning af den islandske økonomi har givet islændingene en falsk følelse af velstand og fremgang. Islændingene har eksempelvis fortsat holdt direkte udenlandske investeringer ude, dog med to vigtige undtagelser.¹⁶ Bortset herfra har direkte udenlandske investeringer, brutto og såvel som netto, været forsvindende

procent af BNP i 1997, herunder til en række fiskevirksomheder.

¹⁵ Nye empiriske undersøgelser synes at vise, at for stor afhængighed af eksport af primære produkter kan bidrage til langsom udvikling i den samlede eksport og en begrænset økonomisk vækst. Se Gelb (1988), Sachs og Warner (1995), Gylfason (1999) og Gylfason, Herbertsson og Zoega (1999). Se også Paldam (1994).

¹⁶ De to væsentlige undtagelser er et schweizisk ejet aluminiumsværk fra midten af 1960'erne og en joint-venture metalfabrik bygget i midten af 1970'erne. Produktionen fra disse to hjørnestene i islandsk industri beløber sig til ca. 10 procent af Islands' totale eksport i de seneste år. I 1996 besluttede de schweiziske ejere af aluminiumsværket sig for at øge produktionskapaciteten med 60 procent. I 1997 blev en beslutning truffet om at udvide den ovennævnte metalfabrik, og opbygningen af et nyt amerikansk ejet aluminiumsværk blev påbegyndt. Flere projekter diskuteres nu.

gennem årene. For nylig (1996) har der for første gang været en seriøs diskussion i parlamentet om at tillade begrænsede udenlandske investeringer i fiskeindustrien.

Hertil kommer, at kapitalets produktivitet gennem skævvridninger også blev hæmmet af den voldsomme inflation i 1970erne og 1980erne.

I mange år er nationalindkomsten per capita blevet holdt oppe på et niveau, der er sammenligneligt med de andre nordiske landes, blandt andet ved at akkumulere gæld i udlandet og tære på fiskereserverne, som om man ville kompensere for og skjule den underliggende inefficiens i ressourceallokeringen. Dette er blevet gjort på fire afgørende måder:

- a) ved i de sidste 30 år eller mere i gennemsnittet at overfiske med 25 procent om året (dvs. i gennemsnit 25 procent mere end den bæredygtige fangst som anbefalet af Havforskningsinstituttet);¹⁷
- b) ved at forøge den langsigtede udenlandske gæld, som i 2000 nærmer sig 70 procent af BNP, hvilket i 1990erne har medført en rente- og afdragsbyrde svarende til mellem en femtedel og en tredjedel af eksportindtægterne;
- c) ved at tillade symptomer på 'hollandsk syge' i at bide sig fast og således se bort fra andre eksporterhvervs legitime behov;
- d) ved at forsømme uddannelsessystemet på alle niveauer fra underbetalte lærere til utilstrækkelige midler til forskning og udvikling.¹⁸

Kort sagt er et for højt og ikke bæredygtigt niveau for nationalindkomsten blevet opretholdt på bekostning af det langsigtede vækstpotentiale i økonomien. Gentagne bønner fra økonomer om større efficiens i allokeringen af ressourcerne - i f.eks. fiskeindustrien, landbruget og banksystemet - er generelt blevet mødt med utilstrækkelig interesse eller forståelse, i det mindste i det politiske miljø, selv om de to største aviser, hvis samlede oplag væsentligt overgår antallet af husstande i Island, er begyndt at holde med økonomerne i de fleste spørgsmål.

Islands købekraftsparitetskorrigerede BNP per arbejdstime i 1997 var faktisk lavere end noget andet sted i OECD området, bortset fra Grækenland, New Zealand, Portugal og Tyrkiet (og de nyeste medlemmer Mexico, Ungarn, Tjekkiet og Korea) og var ca. 25 procent lavere end USA's

¹⁷ I de senere år har myndighederne i højere grad fulgt havbiologernes anbefalingerne, men omfanget af det fortsatte overfiskeri gennem kasserede fangster (smidt tilbage i havet fordi fiskerne vil bruge deres kvoter til mere værdifulde fisk) er stadig et uafklaret emne.

¹⁸ For eksempel har Island kun anvendt 0,5-1,0 procent af BNP på forskning og udvikling i de senere år, sammenlignet med 1,5-2,0 procent i Danmark, Finland og Norge, og 2,5-3,0 procent i Sverige, USA, Tyskland og Japan. Se OECD (1993). Dette har dog ikke indtil videre mindsket villigheden hos unge økonomer til at opnå doktorgrader i økonomi, hvilket også blev indikeret i indledningen.

(1997).¹⁹

Dette faktum kan muligvis med tiden øge islændingenes bevidsthed om deres økonomiske situation. Alligevel har nogle øjenvidner udtrykt frygt for, at en dyb og langvarig økonomisk krise set i forhold til nabolandene, eller måske et økonomisk sammenbrud som det færøske (mere om dette nedenfor), er nødvendigt for at vække befolkningen, og således gennem den demokratiske proces åbne den politiske klassens øjne for behovet for mere omfattende økonomiske og strukturelle reformer end hidtil gennemført, herunder også privatisering og liberalisering.

Ubalanceret uddannelse. Den anden forklaring, som jeg fremsætter, vedrører uddannelse. Jeg har tidligere fremhævet, at en arbejdsstyrke der var litterært indstillet, og generelt var veluddannet, var en betingelse for en succesfuld teknologisk revolution, som atter var kilden til den stærke økonomiske vækst i Island i efterkrigstiden. Alligevel var og er uddannelsen stadig forholdsvis selektiv - som den er i f.eks. Rusland, hvor indgående kendskab til og forståelse af litteratur, musik, kunst og naturvidenskab ofte går hånd i hånd med en frygtelig stor uvidenhed om praktiske anliggender, specielt økonomi.

Den uddannede befolkning i Island udviser ofte tilsvarende tegn på ligegyldighed, ja er nærmest stolt over sin uvidenhed om økonomiske forhold. Dette er åbenbart ikke så meget en afspejling af en upraktisk livsholdning som en utilstrækkelig evne til at analysere økonomiske fænomener og se dem i sammenhæng. Det er til dels en konsekvens af uddannelsessystemet, hvor økonomi, som i de fleste europæiske lande, kun studeres på universiteterne og kun af de, som vil blive professionelle økonomer. Dermed har jurister, læger, videnskabsmænd, historikere, filosoffer og endda også de fleste politikere og journalister, aldrig mødt selv de mest elementære begreber i økonomisk teori.

Hvor mange af disse, i Island og andre steder, kunne have undgået at spille tid på at flirte med, tro på, og udøve kommunisme? - og være forskånet for den ultimative forlegenhed som dette medførte.

Det er flere gange sket, at nogle af mine højt estimerede kolleger i den naturvidenskabelige afdeling ved Islands Universitet har udgivet det rene, om end uskyldige nonsens om økonomi. De har åbenbart ikke fundet det nødvendigt at konsultere økonomer, før de udtrykte deres mening om økonomisk teori. Den voldsomme mangel på økonomisk uddannelse er ikke begrænset til de grupper, som ikke har haft adgang til undervisning.

Denne situation er blevet forværret af et politisk klima, hvor profit og privat virksomhed, ja

¹⁹ De nyeste tilgængelige tal ved udarbejdelsen af artiklen er fra 1999. De ser bedre ud for Island på grund af den hurtige økonomiske vækst siden 1997. Det skal understreges, at de tilgængelige tal for antal arbejdstimer er noget usikre og måske ikke sammenlignelige mellem lande, men ingen af disse forhold påvirker sandsynligvis Islands placering.

endog almindelig effektivitet, er blevet set ned på ud fra et ideologisk synspunkt - et fænomen som også er kendt i f.eks. dele af Frankrig og Sverige. Jeg mindes en jovial islandsk kutterejer, som blev spurgt hvordan forretningen gik og svarede: "Meget godt tak, bortset fra økonomisk".

Der synes sandelig at være grund til at tro, at sådan "økonofobi" gør det vanskeligt at få økonomi ind i pensum på gymnasieniveau, hvor det hører hjemme på linie med kemi og fysik, for at få en sund balance mellem samfunds- og naturvidenskab i den generelle uddannelse af befolkningen. Men dette problem er ikke et specifikt islandsk problem, selvom omfanget af problemet virker større i Island end i mange andre europæiske lande. Hvis det er sådan, hvorfor er det det?

Måske har en falsk følelse af økonomisk sikkerhed, som stammer fra rigelige naturressourcer - i dette tilfælde fisk - i manges øjne mindsket tiltrækningen ved uddannelse generelt og en økonomisk uddannelse specielt. Hvis endvidere naturressourcer fremfor menneskelig kapital generelt opfattes som den største kilde til landets velfærd, og hvis de på naturressourcer baserede erhverv i hvert fald i gode tider kan betale højere lønninger, ja somme tider meget højere end hvad den bedre uddannede del af befolkningen kan opnå, så er det måske ikke så underligt, at mange tror, at uddannelse ikke betaler sig.²⁰

Der er en anden mulighed, som må tages i betragtning. Måske forbliver den islandske økonomi så naturressourceintensiv og vores almindelige uddannelse så selektiv, fordi dette på en måde er hvad vi ønsker. Muligvis har vi her en politisk-økonomisk ligevægt, et naturligt resultat af samspelet mellem interessegrupperne på den politiske scene. Overvægten af hensyntagen til forhold på landet i den økonomiske politik i Island igennem årene, inklusive den utilstrækkelige vægt på uddannelse generelt og specielt økonomisk uddannelse, afspejler muligvis bare den relative styrke hos forskellige sociale grupper indenfor det politiske system, der giver uforholdsmæssig indflydelse til vælgere på landet, som også påvist i afsnit II. Men alligevel er det ikke udelukket, at et bedre og mere afbalanceret uddannelsessystem ville kurere situationen. Rettere, ligesom institutionelle reformer herunder valglovsændringer over tid ville hjælpe med til at øge kvantiteten og kvaliteten af uddannelsen ved at flytte ressourcer fra fiskerierhverv og landbrug med lavt uddannelsesindhold til forarbejdningsindustri, handel og serviceydelser med højt udannelsesindhold, vil på samme måde mere uddannelse lette institutionelle reformer. Fordelene vil formodentlig være gensidige.²¹

²⁰ Nogle af sammenhængene mellem overflod af naturressourcer, uddannelse og økonomisk vækst er opridset i Gylfason, Herbertsson og Zoega (1999).

²¹ Denne konklusion er i overensstemmelse med et resultat fra politisk-økonomisk forskning: En vellykket økonomisk reform kræver ikke nødvendigvis forudgående institutionelle reformer. Der har været eksempler, hvor de to gik hånd i hånd og gav gensidig støtte til hinanden. Se Williamson (1994).

Almen politisering. Den tredje grund er, at Island forbliver et dybt politiseret samfund på trods af en gradvis men kun delvis afpolitisering af for eksempel de væsentligste aviser og andre medier i de senere år. Interesserne og holdningerne hos de politiske partier og hos politikere og erhvervsledere gennemtrænger fortsat de fleste forhold i det økonomiske og sociale liv.

Den økonomiske profession har været en del af dette mønster. Indtil for nylig var de fleste økonomer medlemmer af politiske partier. Dette blev generelt opfattet som en forudsætning for professionel fremgang. De fire største partier havde alle fremstående økonomer i deres rækker.

I en lang periode begrænsede disse forhold kraftigt omfanget og kvaliteten af den økonomiske debat og beslutningstagning i landet. Reglerne for adfærd var: Ti stille. Vip ikke båden. Protestér ikke mod den aktuelle økonomisk politik, medmindre dit parti også protesterer. Problemet er uden tvivl blevet forstærket af det uundgåeligt lille antal økonomer i et lille land: økonomer har tilbøjelighed til at gå på kompromis med deres uafhængighed som rådgivere ved at blive involveret på flere fronter samtidig.

Givet at alle fire politiske partier i flere henseender har fulgt fundamentalt utilstrækkelig økonomisk politik gennem det meste af efterkrigstiden, nogle mere end andre, så var det spektrum af meninger, som er blevet lagt frem for befolkningen i den økonomiske debat, alt for indsnævret i forhold til, hvad der var godt for landet. For eksempel var centralbankens følgagtighed overfor de politiske interesser uden tvivl medvirkende til at vedligeholde den næsthøjeste inflationsrate i OECD-regionen i efterkrigstiden (efter Tyrkiet), og *vice versa*.

Færøernes erfaringer er et endnu klarere eksempel.²² I midten af 1990erne siden kollapsede den færøske økonomi: bruttonationalproduktet faldt næsten med en tredjedel på linie med flere østeuropæiske lande, arbejdsløsheden steg til 25 procent af arbejdsstyrken, og 10 procent af befolkningen forlod landet. Alt dette foregik uden tydelige forudgående advarsler fra landets økonomer, hvoraf de fleste var medlemmer af partier.

Ligesom det færøske tilfælde kan ses som en karikatur af det islandske tilfælde, således kan den gennemgående politiseringen af det islandske samfund og dennes økonomiske og sociale konsekvenser muligvis ses som en karikatur af situationen i de andre nordiske lande i en ikke alt for fjerne fortid og i visse henseender stadig i dag. I de senere år er islandske økonomer dog generelt begyndt at distancere sig fra politiske partier, og derved medvirke til at skabe betingelser for en mere åben, pluralistisk debat om økonomiske forhold, økonomisk politik, og økonomiske udsigter og for en forbedret beslutningstagen.

²² Se Jónsson (1994).

Disse paralleller skal dog ikke trækkes for langt. Det er klart, at der er en verden til forskel mellem Færøernes erfaringer og Sveriges. Konkret har nogle svenske økonomer vedvarende advaret mod konsekvenserne af visse elementer i den økonomiske politik, eksempelvis den skadelige virkning af overdreven offentlig intervention i økonomien og af stramt regulerede, monolitiske arbejdsmarkeder.

Der er et andet aspekt af dette generelle problem, som er uafhængigt af politik i den almindelige betydning af ordet. Ingen økonom kan benægte det enorme spild, som skyldes den gældende landbrugspolitik i Europa og andet steds. For eksempel har bruttoomkostningerne for forbrugere og skatteydere af landbrugspolitikken i OECD-landene indtil for nylig været større end BNP for Australien og New Zealand under et, og kun en smule mindre end summen af BNP for Østrig og Schweiz.²³ Behovet for radikale reformer af landbrugspolitikken specielt i Europa kan næsten ikke være mere åbenbar, selv om de indirekte omkostninger, som Central- og Østeuropa sammen med udviklingslandene bærer, ikke er medregnet.

Alligevel vælger de fleste økonomer at holde sig fra landbruget. Deres private forståelse af den uøkonomiske landbrugsbeskyttelse er som oftest ledsaget af offentlig tavshed.²⁴ Specielt i Frankrig har økonomernes tavshed været af et sådant omfang, at de fleste franske avislæsere og fjernsynsseere ikke har ide om de sande omkostninger ved EU's landbrugspolitik, medmindre de ser udenlandske aviser eller udenlandsk fjernsyn. Mange landbrugsøkonomer i Frankrig som andre steder har specielt været uvillige til at kritisere den gældende landbrugspolitik offentligt.

Min målsætning er ikke at diskutere mulige motiver bag sådan adfærd, men blot at pointere at dette psykosociale fænomen "fear of fights" eller "preference falsification" – altså at sige en ting privat og en anden offentligt – kan være en alvorlig hindring for økonomiske reformer, og er i øvrigt emne for studier blandt samfundsforskere.²⁵

²³ Se Johnson (1995) og Gylfason (1995). Omkostningerne ved landbrugsbeskyttelsen er faldet relativt til BNP igennem de seneste par år på grund af den fortsatte nedgang i landbrugsbefolkningen. På trods af dette er omkostningen ved landbrugsbeskyttelse per landmand i OECD som helhed steget siden midten af 1980'erne. Se Gylfason (1998).

²⁴ Den mest sønderlemmende kritik af landbrugsbeskyttelse i Island efter 1930 blev ikke fremsat af vores økonomer, som tav, men af vores nationalpoet, Halldór Laxness (1902-1998). I en serie af skarpe avisartikler i begyndelsen af 1940'erne kritiserede han forbudet mod landbrugsimport med fremragende åndfuldhed og vid og baseret på en fejlfri økonomisk analyse (bortset fra hans konklusion, som han dog ikke forfulgte, nemlig at kollektivlandbrug skulle være løsningen på problemerne). Hans artikler er genoptrykt i hans essaysamlinger (Laxness 1979, 1980). Laxness fik Nobelprisen i litteratur i 1955. Først senere modtog han sin eneste officielle anerkendelse i Island. Udvalgte essays af Laxness er udkommet i danske og svenske oversættelser (f.eks. Laxness 1959), men disse samlinger inkluderer ikke ovennævnte essays.

²⁵ Se Kuran (1995). Se også Frank (1996).

IV. Konklusion

Det ville være forkert uden forbehold at konkludere, at islandske økonomer ikke har gjort nogen forskel i de første 50 år af republikkens levetid, for det har de. En rimelig vurdering af den økonomiske politik og praksis, som blev ført i efterkrigstiden, må indeholde en sammenligning ikke kun med de alternativer, der kunne være fulgt, men også med den politik, som med størst sandsynlighed ville være blevet fulgt, såfremt den udelukkende var blevet bestemt af, lad os sige jurister, fiskeproducenter og landmænd uden bidrag fra økonomer. Denne sondring er afgørende.

Det var specielt et hold veluddannede, velinformede og erfarne økonomer, som udarbejdede og implementerede planen for en større økonomisk indsats for en liberalisering i starten af 1960'erne. Holdet inkluderede tre af landets første fem økonomiske ph.d'er (angivet i indledning), og en økonom med betydelig erfaring fra arbejde i Verdensbanken.²⁶ Der kan efterfølgende argumenteres for, at deres plan ikke var ambitiøs nok, og at den efterlod det uudviklede banksystem i regeringens hænder og fastlæggelsen af fiske- og landbrugspriser i hænderne på diverse udvalg osv.

Alligevel var det målt med islandsk målestok et enestående succesfuldt politisk reformprogram, som indebar en væsentlig liberalisering af udenrigshandelen, en betydelig devaluering af króna'en efterfulgt af en (moderat) pengepolitisk stramning, indførelse af en enkelt valutakurs med mere. Dette sæt af indgreb skabte i en periode gunstige betingelser for en hurtig økonomisk vækst og politisk stabilitet, idet den skabte grundlag for den længste koalitionsregering i republikkens historie, en regering som sad i tre på hinanden følgende fireårige perioder; siden begyndelsen af hjemmestyret i 1904 har kun én anden islandsk regering (den nuværende) siddet i mere end én periode.

I nyere tid har økonomer også haft indflydelse ved at medvirke til udformningen af den nuværende fiskeripolitik, baseret på princippet om individuelle kvoter, som kan overdrages til andre, som beskrevet i afsnit II. Uden held har mange økonomer med henvisning til både efficiens og lighed i mere end tyve år argumenteret kraftigt for, at de meget dyrebare fiskekvoter skulle sælges i et åbent marked eller tilfalde hele befolkningen i stedet for at gives til kutterejerne, som det er sket siden 1984.

Økonomer har også været medvirkende til at åbne myndighedernes, arbejdsmarkedsorganisationernes, og den almindelige offentligheds øjne for de ødelæggende

²⁶ Siden 1970'erne har to ph.d'er, det er nummer 4 og nummer 6 i introduktionen, været direkte involveret i udformningen af den økonomiske politik på det højeste administrative niveau, den ene som centralbankdirektør, den anden som budgetdirektør. Om betydningen af veluddannede økonomer i udformningen af den økonomiske politik i forskellige lande, se Williamson (1994).

virksomheder, som konkurrerede med kommercielle banker.²⁷

Økonomer - specielt økonomer udenfor regeringen - har også henledt regeringens opmærksomhed på behovet for institutionelle og strukturelle reformer herunder privatisering af kommercielle banker (og investeringsfonde), øget uafhængighed til centralbanken, decentralisering og deregulering af arbejdsmarkedet, en mere liberal landbrugspolitik og fiskeristyring med afgifter såvel som frit omsættelige fangstkvoter. I de seneste par år er sådanne anbefalinger også kommet fra internationale organisationer i deres rapporter om den islandske økonomi, navnlig (det tidligere) GATT, OECD, og IMF. Disse opfordringer kommer nok efterhånden at blive taget i betragtning. Eksempelvis står en sammenslutning og privatisering af de to store statsbankerne nu for døren.

En ekstrapolering af den økonomiske udvikling frem til midten af 1990erne fik nogle iagttagere til at forvente, at en tilsvarende skæbne vil overgå Island (jvf. figur 2 og 3). Det gjorde jeg ikke og gør fortsat ikke, og jeg forudser heller ikke et færøsklignende sammenbrud. Begrundelsen er ikke det nuværende økonomiske opsving, som måske ikke varer ved. Nej, derimod forventer jeg, at lidt efter lidt og med hjælp af gradvise fremskridt i den almindelige økonomiske indsigt og den medfølgende eliminering af uvidenheden, stædigheden og forudindtagetheden, at nødvendige reformer vil blive anset for uundgåelige og vil blive gennemført. Alligevel mener jeg, at hurtige, radikale ændringer ville have større sandsynlighed for at lykkes, ikke mindst fordi alt for langsomme reformer har en tendens til at favorisere beskytterne af *status quo*. Som jeg ser det, er kostbar tid blevet spildt specielt i 1990erne, da bølgen af radikale, markedsvenlige reformer skyllede over verdenen, men det meste udenom Island; dog, der er stadig håb. Det vrimler med uudnyttede muligheder.

Så for at konkludere tror jeg på, at islandske økonomer i sidste ende vil blive anset for at have gjort en forskel, men ikke så meget som de kunne eller ønskede at gøre. Tiden vil vise.

²⁷ Indekseringen af banklån og forskellige andre finansielle instrumenter spillede en afgørende rolle i dæmpningen af inflationen i de tidlige 1990ere bl.a. ved at øge inflationsomkostningerne for forgældede lønmodtagere. For nylig har dog den gradvise, alt for hastige, lempelse af nogle former for finansiell indeksering, reduceret inflationsomkostningerne for husholdninger med gæld, og derved skabt en risiko for fornyet inflation, udløst af et lønpres for at mindske gældsbyrden.

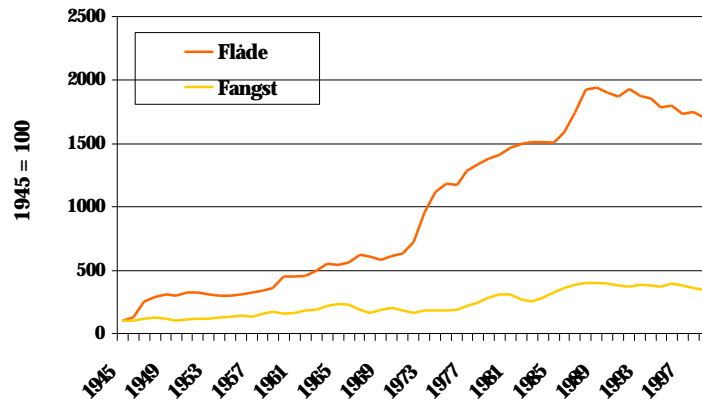
Det siges somme tider, at Island, som mange andre lande nær og fjern, har brug for flere økonomer i politik og administration. Jeg er enig. Jeg mener også, at Island nu har mindst ligeså meget brug for økonomer udenfor politik og regeringskredse for at rense luften og fremskynde den nødvendige afpolitisering af det økonomiske og sociale liv. Til dette har vi brug for mange flere økonomer.

Litteraturliste

- Colander, David C., and Arjo Klamer. 1987. The Making of an Economist. Journal of Economic Perspectives 1: 95-111.
- Frank, Robert H. 1996. The Political Economy of Preference Falsification: Timur Kuran's *Private Truths, Public Lies*. Journal of Economic Literature 34: 115-123.
- Gelb, Alan. 1988. Windfall Gains: Blessing or Curse New York.
- Gylfason, Thorvaldur. 1995. The Macroeconomics of European Agriculture, Princeton Studies in International Finance 78.
- Gylfason, Thorvaldur. 1998. Prospects for Liberalization of Trade in Agriculture. Journal of World Trade 32: 29-40.
- Gylfason, Thorvaldur 1999. Exports, Inflation, and Growth. World Economy 27: 1033-1059.
- Gylfason, Thorvaldur, Tryggvi Thor Herbertsson, and Gylfi Zoega. 1999. A Mixed Blessing: Natural Resources and Economic Growth. Macroeconomic Dynamics 3: 204-225.
- Jakobsson, Sverrir (ed.). 1994. Af blöðum Jóns forseta (From the Papers of President Jón). Reykjavík.
- Johnson, D. Gale. 1995. Less Than Meets the Eye: The Modest Impact of CAP Reform, Rochester Paper 5, Centre for Policy Studies, London.
- Jónsson, Eðvarð T. 1994. *Hlutskipti Færeyja (The Fate of the Faeroe Islands)*. Reykjavík. Not available in translation.
- Kuran, Timur. 1995. Private Truths, Public Lies: The Social Consequences of Preference Falsification. Cambridge, Massachusetts.
- Laxness, Halldór. 1959. Utsaga. Stockholm.
- Laxness, Halldór. 1979. Vettvángur dagsins (The Day's Agenda). 3rd. ed. Reykjavík.
- Laxness, Halldór. 1980. Sjálfsagðir hlutir (Matters of Course). 3rd. ed. Reykjavík.
- OECD. 1993. Science, Technology and Innovation Policies: Iceland. Paris.
- Ólafsson, Arnljótur. 1880. Auðfræði (The Theory of Wealth). København.
- Ólafsson, Kjartan. 1986. Áform Frakka um nýlendu við Dýrafjörð. Napóleon prins á Íslandi 1856 (*Plans by France for a Colony in Dýrafjörður. Prince Napoleon in Iceland 1856*). Saga 24: 147-203. English summary provided.
- Ólafsson, Kjartan. 1987. Dýrafjarðarmálið. Jón forseti og Ísfirðingar á öndverðum meiði (*The dýrafjörður Affair. Jón Sigurðsson and the People of Ísafjörður Take Opposite Sides*). Saga 25: 89-166. English Summary provided.

- Paldam, Martin. 1994. Grønlands økonomiske udvikling: Hvad skal der til for at lukke gabet? Aarhus.
- Sachs, Jeffrey, and Andrew M. Warner. 1995. Natural Resource Abundance and Economic Growth. NBER Working Paper 5398.
- Sigurðsson, Jón. 1843. Um verslun á Íslandi (*On trade in Iceland*). Ný félagsrit (*New Society Journal*), København.
- Sigurðsson, Jón. 1872. Um verzlun og verzlunarsamtök (*On Trade and Trade Associations*) Ný félagsrit, København.
- Sverrisson, Thröstur, 1995. ...að vernda land vort voða frá og vondum ránskap (... *Defending Our Country from Peril and Pernicious Theft*). BA thesis in history, Faculty of Arts, University of Iceland.
- Thorsteinsson, Björn. 1976. Tíu þorskastríð 1415-1976 (*Ten Cod Wars 1415-1976*). Reykjavík.
- Williamson, John (ed.). 1994. The Political Economy of Policy Reform. Washington, DC.

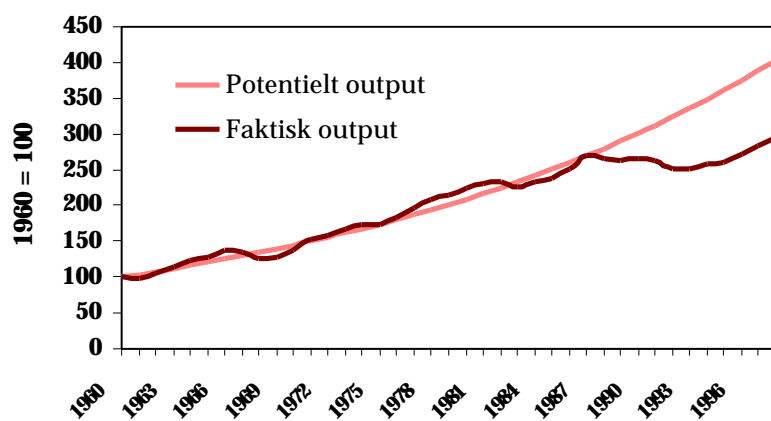
Fangst og flåde 1945-1998

Kilde: National Economic Institute, Reykjavík.

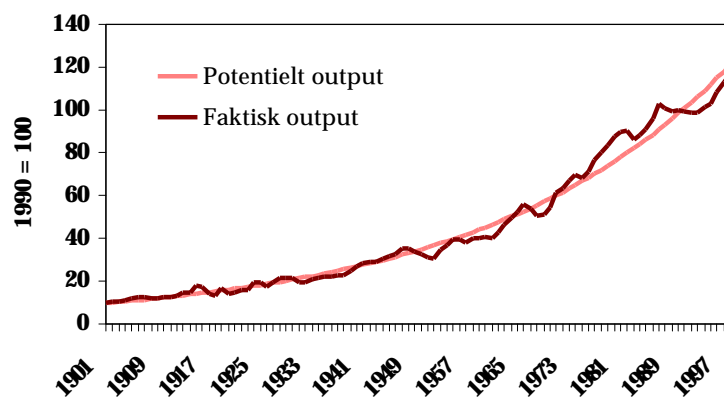
Note: Værdien af fangsten og fiskeriflåden er målt i faste priser, islandske krónur.

BNI per capita og potentielt output 1960-1998

Note: Den glatte, stiplede kurve viser potentielt output per capita baseret på den gennemsnitlige vækstrate fra 1960 til 1987. Den fuldt optrukne kurve viser faktisk output per capita fra 1960 til 1998.

BNP per capita og potentielt output 1901-1998

Note: Den glatte, stiplede kurve viser potentielt output per capita baseret på den gennemsnitlige vækstrate fra 1901 til 1998. Den fuldt optrukne kurve viser faktisk output per capita fra 1901 til 1998.